

JOB

JOB

Joseph Roth (Příběh prostého člověka)

Mendel Singer **Norbert Lichý** / Debora **Zdena Przebindová** /
Mirjam **Sylvie Krupanská** / Menuchim **Lukáš Melník** / Šemarja **Tomáš Dastlík** /
Jonáš **Tomáš Krejčí** / Rabín **Kateřina Krejčí** / Kapturak a Skovronek **Jan Vlas** /
doktor Soltysiuk a Mac **Jan Vápeník** / Fega **Markéta Haroková** /
Kozák a Rottenberg **Přemysl Bureš** / Skovronková **Marcela Čapková** /
Charlie Chaplin **Lenka Szilasi** / Sameškin a Menkes **Jiří Müller** / Rekrut **technika** /
Klavírista **Rostislav Mikeška** nebo **Tomáš Rossi**
režie **Martin Františák** / dramaturgie a dramtizace **Marta Ljubková** /
výprava **Marek Cpin** / hudba **Nikos Engonidis** / choreografie **Zoja Mikotová** /
premiéra **10. října 2008** v Divadle Petra Bezruče

Joseph Roth

Narodil se 2. září 1894 ve východní Haliči ve městě Brody (18 000 obyvatel) ortodoxním rodičům. Byl svým původem i duchem typický občan rakousko-uherské monarchie. Vyrostl v rodině německých Židů, ale o svých kořenech později šířil množství rozličných historek (jeho otec se pravděpodobně zbláznil během své obchodní cesty do Hamburku ještě před synovým narozením). Jidiš rozuměl, ale doma se mluvilo německy.

Nejprve studoval ve Lvově, později ve Vídni: jak prohlásil, „být východním Židem (Ostjude) je složité, ale být východním Židem ve Vídni je úplně nesložitější“. V roce 1916 narukoval jako dobrovolník (a definitivně přestal používat své první jméno Mojžíš), s pádem monarchie se nikdy nevyrovnal a sám sebe označoval za bezdomovce.

Roku 1922 se zamiloval do Friederike Reichlerové zvané Friedl, plaché a uzavřené Židovky. Později se vzali a podle Rothových životopisců bylo počáteční období po Friederikině boku nejklidnějším a nejrozumnějším v jeho životě.

Ve dvacátých letech manželé přesídlili do Berlína a Roth se stal uznávaným (a dobře placeným) novinářem, psal například i pro Frankfurter Zeitung. V té době už byl Roth závislý na alkoholu; Stefanu Zweigovi o tom napsal: „Vím, že mi alkohol zkracuje život, zároveň mě však chrání před okamžitou smrtí.“ U jeho ženy propuká schizofrenie a Roth pije čím dál víc. V roce 1928 se už Roth o Friederike nemůže dále starat

a dává ji do blázince. Obrací se na nejrůznější rabíny, aby pomohli jemu i jeho ženě. Bezúspěšně. (Když nacisté roku 1938 anektují Rakousko, Friederike je ve vídeňském sanatoriu, o dva roky později je – spolu s dalšími pacienty psychiatrie – při pokusech zavražděna).

Od poloviny dvacátých let se Roth opakovaně vracel do Paříže, kde se nakonec usadil, když s Hitlerovým nástupem k moci definitivně opustil Berlín, a kde byl po své smrti (po několikahodinové alkoholové agónii zemřel 27. května 1939) pochován.

Literárně debutoval roku 1923, kdy začal v novinách na pokračování publikovat román *Pavučina*, ten zůstal nedokončen (vyšel též česky). Do češtiny byl přeložen např. *Hotel Savoy* (1924), *Pochod Radecského* (1932), a také *Legenda o svatém pijanovi*, kterou kosmopolita, konvertita a těžký alkoholik napsal na sklonku života. Rothovo dílo bylo do češtiny překládáno už za autorova života.

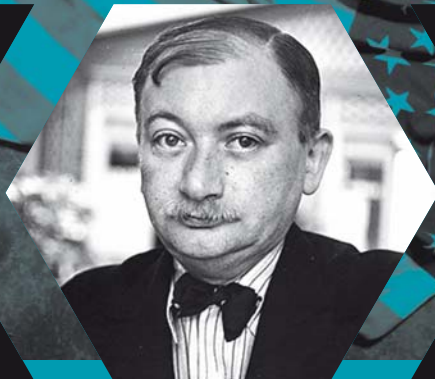
Román *Job* vydal Roth v roce 1930, do češtiny ho přeložil nejprve Vincenc Svoboda (český překlad vyšel roku 1934), později Miroslav Petříček. Sedmý román představoval zlom v jeho díle. V německy hovořících zemích vzbudil velký ohlas, hned o rok později byl přeložen do angličtiny.

Joseph Roth byl velkým vypravěčem tolerantního a k zániku odsouzeného středoevropského kulturního prostředí, které vzkvétalo na sklonku Rakousko-Uherska. Roth nesnášel vlastenectví. Vždycky dával přednost ideálům a institucím nadnárodním: židovství, katolicismu, Svaté říši římské, pravému opaku omezeného, etnického nacionalismu. Ve svém díle zachytil Evropu na přelomu dvou věků plnou odcizení a samoty.

Patří k nejpřekládanějším a nejznámějším německým prozaikům.

„Čtenáři Rothových próz se téměř chce věřit, že i autor sám byl nadán prorockým viděním, uvědomí-li si, jak přesně dokázal nejen vypozerovat atmosféru doby a dějiště svých příběhů, ale jak viděl do budoucnosti své vlastní a svých vrstevníků i do katastrofy, k níž Evropa směřovala. Roth ovšem nebyl prorok; vstřel do sebe jednak tisícileté zkušenosti Židů v diaspoře, jednak zkušenosti odchovance středoevropské byrokracie.“

(Lucy Topolská, z doslovu ke knize Legenda o svatém pijanovi)

Kdo je Mendel Singer?

Pokoušený muž. Jako řada z nás, leč zjevně nadstandardně. Učitel, tři děti, 12 kopějek týdně. Takhle to je na začátku, a to ještě všechno klape. Pak už jen rozčarování, chcete-li „jobovky“. Postižený syn, manželství bez lásky, odchod dětí, to vše v Rusku. Odchod do Ameriky chvíli vypadá dobře. Pak přijde téměř o vše. Vydrží tohle všechno jeho víra v Boha? Má život vůbec cenu? Zajímá někoho Mendel Singer? Měl by. Protože jeho životní otázky potkají každého z nás.

Jak ho uděláme?

Do rozpáleného oleje (režijní koncepce) přidáme maso (dramatizace knihy) a zalejeme vývarem (zbytky herectví N. L.). Dusíme a škvíříme 8 týdnů (období zkoušek). Na připravený talíř (scénografie) podáváme s asi tuctem dalších ingrediencí (role kolegů, dušené stejně dlouhou dobu) a okořeníme (hudba, kostýmy, světlo). Podáváme v 18, zhusta také v 19.00.

oči Norberta Lichého

Několik poznámek o Jobovi

Roth se údajně rozhodl napsat Joba během těžkého alkoholového období, kdy se výrazně zhoršil stav jeho ženy Friederike. Jako by v návratu k židovské tématice a židovskému myšlení nacházel úlevu a východisko. Obratem k judaismu a jeho víře napříč zeměmi a kontinenty Roth možná hledal řešení poválečného rozkladu rakousko-uherské monarchie. Jako by náboženství mohlo spojit alespoň duše, když už nedokáže sjednotit těla.

A tak Roth stvořil Mendela Singera, postavu z bezčasí, prostého člověka, jehož život určuje tradice předchozích generací. Mendel je učitel stejně jako jeho otec a děd; málo vydělává, málo potřebuje, a málo se mu daří. Mendelův duch – a duch mnoha podobných východních Židů – je totiž ohrožen moderní dobou, vykořeněním plynoucím z pádu monarchie a sílícím poválečným nacionalismem. Mendel chce žít v souladu s tradicí a zcela se jí přizpůsobuje, okolnosti mu však přinesou příliš mnoho zkoušek. Všechny jeho děti zláká moderní svět. Mirjam neodolá a spustí se s vojáky, společenskými outsidersy, které Mendel označuje jako „kozáky“. Jeho dva starší synové jsou vystaveni témuž pokušení: Jonáš podlehne místním dívkám a alkoholu a nakonec vstoupí do carské armády, opouštěje zcela židovskou tradici. Šemarja desertuje do Ameriky, kde se změní v Sama, sice obchodníka, ale milujícího, i když už bez vztahu k náboženství. Nejmladší Menuchim má údajně epilepsii, příznaky ale nasvědčují spíše na schizofrenii nebo autismus.

Amerika je pak pro Mendela něco jako alkoholická noční můra pro Rotha: člověk doufá, že se věcilepší, a ony se přitom pořád zhoršují: Debora – jako biblická Sára – umírá, když se dozví o tragické smrti svého syna, Mirjam se zblázní (Rothova pocta Friederike).

Zatímco na konci se vztah Mendela Singera a jeho nejmladšího syna Menuchima vyřeší, Rothův otec zůstává pro svého syna navždy neobjasněnou hádankou.

(Za použití studie Richarda N. Atkinse Some Thoughts About Joseph Roth and Job)

V roce 1930

- ... narodí se **Harold Pinter, Egon Bondy, Ota Pavel, Neil Armstrong**
- ... zemře **Alois Jirásek, D. H. Lawrence, Vladimír Majakovskij**
- ... uskuteční se první jízda automobilem s **dieselovým motorem** (z Indianopolisu do New Yorku)
- ... objeví se první komiks s **Mickey Mousem**
- ... se letadlem proletí první kráva na světě, jmenuje se **Elm Farm Ollie** a na palubě se nechá i podojit
- ... je vynalezen **neoprén**
- ... koná se **první Světový pohár ve fotbale**
- ... vymře **ksukol velký**, primát, jenž žil na Madagaskaru
- ... v Brně je dostavena **vila Tugendhat**
- ... Joseph Roth vydává román **Job**

Židé ve Spojených státech amerických tvoří první nebo druhou největší židovskou komunitu na světě (v závislosti na statistických metodách a rozdílných datech). Židovská komunita ve Spojených státech se skládá především z aškenázských Židů, kteří emigrovali ze střední a východní Evropy, a jejich potomků narozených ve Spojených státech. Náleží do ní nicméně i menší množství starších komunit sefardských Židů, jejichž kořeny sahají na Iberský poloostrov (Španělsko, Portugalsko) a do Severní Afriky, mizrašští Židé (z Blízkého východu, Kavkazu a střední Asie), stejně jako malé množství etiopských, indických, čínských a dalších Židů.

První Židé se na území dnešních Spojených států objevují s nizozemskými osadníky roku 1654, kteří zde zakládají Nový Amsterodam. Jednalo se o celkem 23 sefardských židovských rodin, využívajících náboženské tolerance v nizozemských koloniích. Do roku 1830 má Charleston v Jižní Karolině víc Židů než kterékoliv jiné město v severní Americe. Poté tuto pozici přebírá New York, který si ji udržel dodnes. Počátkem 18. století začíná z Evropy migrovat stále více aškenázských Židů, a to zejména z Německa a Polska. Již v první polovině století (1730) získávají výsadní postavení. Začleněním do nově vznikající společnosti dochází k **ústupu původních jazyků** imigrantů, které nahrazuje angličtina. V protikladu k tomu se posiluje identita. Zakládají se synagogy (první vznikla v New Yorku roku 1729) a židovské školy (první v New Yorku roku 1755). Ke konci 18. století ve Spojených státech žilo 1600 Židů. Tento počet se v následujícím století téměř zestonásobil (v letech 1820-1880 se zvýšil ze 2700 na 250 000). Většina z přistěhovalců pocházela z civilizačně vyspělých oblastí (převážně německy mluvících zemí).

Rozšiřování území s židovskou populací souvisí se silnou imigrací, která začíná ve 40. letech 19. století. Židovské komunity se nově objevují v oblasti Velkých jezer (Chicago, Cincinnati, Cleveland, Detroit, Milwaukee), Kalifornii (San Francisco). Hlavním jádrem však i nadále zůstává severovýchodní pobřeží

pás s městy New York, Filadelfie, Baltimore a Boston. Zhruba od poloviny 19. století se začíná zvyšovat **sociální status Židů** (dříve několik obchodníků, průmyslníků, lékařů, ale především potulných kupců), kteří se začínají zaměřovat na finančnictví a podnikání.

Po atentátu na ruského cara Alexandra II. (1881) začala série nelítostných pogromů. Reakcí na ně byla emigrace do té doby nebývalého rozměru, přičemž 85 % **emigrantů** mělo za cíl právě Spojené státy. Tento příliv z východní Evropy znamenal změnu podílu židovského obyvatelstva na celkové populaci z 0,5 % na 3,4 %. V absolutních číslech znamenala tato migrace mezi lety 1880 až 1914 vzrůst počtu židovského obyvatelstva z 250 000 na 3 300 000. Tito Židé však na rozdíl od imigrantů z první poloviny 19. století pocházeli z chudých poměrů východní Evropy, hovořili jidiš a hlásili se k ortodoxnímu judaismu nebo chasidismu.

Židé v tomto období téměř ovládli **oděvní průmysl**, z původních šičů a šiček se stali majiteli a již roku 1888 patřilo Židům 234 z celkových 241 oděvních dílen v New Yorku. V roce 1913 se zde nacházelo 16 552 továren a dílen, zaměstnávajících na 312 000 pracovníků, a všechny patřily židovským majitelům. Změna sociálního postavení se odrážela i ve změnách, které nastaly v rámci židovské komunity: ortodoxní synagogy svým počtem ustoupily reformním. V tomto období také zesílily antisemitské tendence (např. zákaz vstupu do vybraných hotelů a klubů, vyloučení z více druhů zaměstnání atp.). Nikdy však nebyly tak silné jako jinde ve světě.

Situace po 1. světové válce se v USA mění. Spojené státy se snaží zajistit převahu „bílého“ protestantského obyvatelstva. Ve 20. letech jsou přijaty tři přistěhovalecké zákony, stanovující roční kvóty pro příjem přistěhovalců. Přijetí těchto zákonů znamenalo tragédii pro Židy z východní Evropy, kteří tak ztratili

možnost útočiště. Tyto kroky měly za důsledek vzrůst významu Palestiny jakožto nového cíle imigrace evropských Židů. V polovině 20. let imigrace do Palestiny převýšila imigraci do USA.

Po druhé světové válce se stává židovská obec v USA **nejdůležitějším centrem židovského národa** a snaží se pomáhat těm, kteří přežili holocaust. V poválečném období je také příznačný růst obliby sionismu, a zejména pak ve formě finanční pomoci nově vzniknuvšímu státu. Podpora Izraeli ze strany USA je do dnešní doby značná.

Poválečné období je pro americké Židy obdobím neobyčejného kulturního, ekonomického a politického rozkvětu. Od 60. let přestává být patrný antisemitismus a úloha Židů prakticky ve všech odvětvích roste. Výraznější přistěhovalecké vlny jsou v roce 1950 a na přelomu 70. a 80. let (imigranti ze zemí SSSR). Řada menších pak přichází po rozpadu Sovětského svazu začátkem 90. let. V současné době komunita ve Spojených státech čítá 5 280 000 Židů, což je v poměru na celkové populaci 1,8 %. V New Yorku žije 30 % amerických Židů (oproti 60 % z roku 1937). Velké množství Židů je také v Kalifornii (16 %) či na Floridě (11 %). Větší obce pak najdeme ještě ve státech New Jersey, Pensylvánie, Massachusetts, Illinois, Maryland.

Téměř všichni američtí Židé jsou dnes **rodilými anglickými mluvčími**. Množství dalších jazyků se používá v některých židovských komunitách. Mnoho amerických chasidů začíná mluvit jidiš. Jidiš byl v minulosti hlavním jazykem židovských emigrantů ze střední a východní Evropy. Tento jazyk ovlivnil americkou angličtinu natolik, že z něj převzala různá slova, mezi něž patří například: chutzpah („drzost“, „kuráž“), nosh („bašta“), schlep („pokazit“), schmuck („pitomec“, doslova „penis“).

„Vzpomeň si, Mendele," spustil Rottenberg, „vzpomeň si na Joba. Vedlo se mu podobně jako tobě. Seděl na holé zemi, hlavu posypanou popelem, a rány ho bolely tak, že se válel po zemi jako zvíře. I on se rouhal Bohu. A přece to byla jen zkouška. Což víme, Mendele, co se tam nahoře vlastně chystá? Možná že Zlý předstoupil před Boha a řekl jako kdysi: Je třeba svést spravedlivého. A Pán řekl: Zkus to s mým sluhou Mendelem."

„Z toho také vidíš," vpadl Groschel, „že tvoje výčitka je nespravedlivá, neboť Job, když ho Bůh začal zkoušet, nebyl slabý, ale mocný. A ani ty jsi nebyl slabý, Mendele! Tvůj syn měl obchod, obchodní dům, rok od roku bohatl. Tvůj syn Menuchim se skoro uzdravil a málem i on přijel do Ameriky. Ty jsi byl zdrav, tvoje žena byla zdravá, tvoje dcera krásná a brzy bys jí byl našel muže."

„Proč mi rveš srdce, Groschele?" opáčil Mendel. „Proč mi vypočítáváš, co všechno bylo, teď, když už z toho není nic? Mé rány se ještě nezajizvily, a ty je znovu rozdíráš."

„Má pravdu," řekli ostatní tři jakoby jedněmi ústy.

(Joseph Roth, Job)

Epilepsie (padoucnice, padoucí nemoc) je záchvatovité onemocnění mozku. V populaci se udává její výskyt 1 %, ale bude pravděpodobně vyšší. Epilepsie může být *primární* – vrozená. Příčinami *sekundární* – získané epilepsie jsou nejčastěji úrazy, dále nádory a cévní malformace a také infekce. Epilepsie a epileptické syndromy se dají dělit z několika hledisek. Nejčastěji se uvádí dělení dle klinického obrazu záchvatů, v lékařské veřejnosti se uvádí klasifikace dle oblastí mozku, kde záchvaty vznikají, jak se šíří a jak velkou část mozku zabírají.

Epilepsie je stará jako lidstvo samo. Trpěli jí mnohé známé osobnosti jako například římský Cézár nebo ruský spisovatel Dostojevskij.

Epileptický záchvat je jen jejím příznakem – příznakem záchvatové, přechodné poruchy funkce mozku. Buňky mozku mohou být postiženy například: dlouhodoběji nějakým chorobným procesem (zánětem, vrozenou poruchou nebo nádorem) nebo přechodně poškozeny a podrážděny, např. nízkou hladinou cukru v krvi (obvykle u lidí léčených s cukrovkou), poruchou rovnováhy minerálů v krvi nebo přechodnou nedokrevností spojenou s nedostatkem kyslíku (u cévní mozkové příhody), pak se sice *jedná o epileptické záchvaty, nikoliv však o onemocnění epilepsii.*

Charlie Chaplin (vlastním jménem Charles Spencer Chaplin, 16. dubna 1889 Londýn – 25. prosince 1977 Vevey u Laussanne, Švýcarsko) patří k nejslavnějším světovým filmovým tvůrcům. Ke svým filmům vymýšlel náměty, psal scénáře, režíroval a hrál hlavní role, někdy také komponoval hudbu. K herectví se dostal už jako osmiletý. V roce 1906 začal pracovat v zájezdovém divadle a v roce 1917 byl nejlépe placeným hercem na světě. Poprvé se na filmovém plátně objevil v roce 1914 ve snímku *Chaplin si vydělává na živobytí* (Making a Living; 1914) filmové společnosti Keystone, se kterou na sklonku roku 1913 podepsal jednoletý kontrakt a pro kterou v průběhu tohoto jednoho roku natočil celkem 35 krátkých filmů a jeden dlouhometrážní. Na konci roku 1914 podepsal Chaplin novou smlouvu s majiteli společnosti Essanay, pro kterou natočil 15 krátkých filmů. Po neshodách společnost na začátku roku 1916 opouští a podepisuje smlouvu na 12 dvoudílných komedií se společností Mutual Film Corporation. Těchto 12 krátkých filmů je považováno za vrchol jeho krátkometrážní tvorby a k nejznámějším patří snímky *Chaplin hasičem* (The Fireman; 1916), *Chaplin vystěhovalcem* (The Immigrant; 1917), *Chaplin odhadcem v zastavárně* (The Pawnshop; 1916) a především snímek *Chaplin strážcem veřejného pořádku* (Easy Street; 1917). V roce 1919 společně s Mary Pickfordovou, Douglasem Fairbanksem a Davidem Warkem Griffithem zakládá filmovou společnost United Artists, pro kterou v letech 1923 až 1952 výhradně natáčí své filmy, mezi jinými i *Zlaté opojení* (The Gold Rush; 1925), *Světla velkoměsta* (City Lights; 1931), *Moderní doba* (Modern Times; 1936) a *Diktátora* (The Great Dictator; 1940). Naposledy se na filmovém plátně mihl v malé roli lodního stevarda ve filmu *Hraběnka z Hongkongu* (A Countess from Hong Kong; 1967), ke kterému napsal scénář, režíroval jej a složil k němu hudební doprovod.

inspice **jarmila paulerová** / nápověda **jiřina čížková** / rekvizity **tereza dubová** / garderoba **lenka králová** /
vlásenky **michaela kadlecová** / světla **jiří kos** / zvuk **michael cisovský** / šéf výroby **bedřich losovský** /
jevištní mistr **pavel johančík** / technika **michal weber, filip kapusta, roman widenka, jiří zahuta** /
program vydala divadelní společnost petra bezruče, s. r. o., k první premiéře sezóny 2008–2009 /
textová část programu **marta ljubková** / fotografie **petr hrubeš, tomáš ruta** /
grafický návrh plakátu a programu **kateřina wewiorová** / vytiskl proprint, s.r.o., český těšín

divadlo petra bezruče provozuje divadelní společnost petra bezruče /
ředitel **jiří krejčí** / umělecký šéf **martin františák** / manažer **tomáš suchánek** / lektor dramaturgie **zuzana mildeová** /
divadlo je provozováno za finanční podpory statutárního města ostrava

pro českou republiku autorská práva zastupuje dilia, divadelní, literární a audiovizuální agentura, krátkého 1, 190 00 praha 9
a aura-pont s. r. o., veslařský ostrov 62, 147 00 praha 4

projekt vznikl za finanční podpory ministerstva kultury ČR

